



Hyvinkään seurakunnan  
**YMPÄRISTÖOHJELMA**

---

**2016-2020**

**SISÄLLYSLUETTELO**

	sivu
1. Kirkon ympäristödiplomi	2
2. Ympäristödiplomin teologiaa ja näkökulmia Hyvinkään seurakunnassa	2
3. Hyvinkään seurakunnan ympäristödiplomin tavoitteet ja ympäristöohjelman laadintaprosessi	5
4. Toiminta ja talous	6
5. Ympäristökasvatus	8
6. Jätehuolto	11
7. Siivous	12
8. Kiinteistönhoito	12
9. Keittiö ja ruokalait	13
10. Toimistotyö	13
11. Hautausmaat ja viheralueet	14
12. Leiri- ja kurssikeskukset	15
13. Metsänhoito	16
14. Liikenne	17
15. Viestintä	17

## 1. KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI

Kirkon ympäristödiplomi on kirkkohallituksen myöntämä todistus seurakunnalle, joka on sitoutunut kehittämään toimintaansa ympäristön kannalta jatkuvasti paremmaksi. Ympäristödiplomijärjestelmä on perustettu vuonna 2001. Diplomin saa seurakunta, joka ottaa käyttöön kirkon toimintoja varten laaditun ympäristöjärjestelmän ja täyttää ympäristödiplomin kriteerit. Asian varmentaa tuomiokapitulin valtuuttama auditoija. Ympäristödiplomin myöntää kirkkohallitus.

Kirkon ympäristödiplomi on voimassa viisi vuotta. Sen jälkeen sitä on haettava uudelleen sen hetkisten vaatimusten mukaan.

Kirkon ympäristödiplomi on vapaaehtoinen järjestelmä, jonka avulla seurakunta voi parantaa ympäristöasioiden hoidon tasoa, mutta myös muutoin tehostaa toimintaansa. Se korostaa sekä seurakunnan johdon, henkilöstön että seurakuntalaisten vastuuta. Toiminnan lähtökohtana on seurakunnan johdon (kirkkoneuvoston) ilmaisema tahtotila: meidän seurakuntamme haluaa olla esimerkillinen suhteessa luontoon ja ympäristöön. Toimiva ympäristöjärjestelmä johtaa siihen, että kaikki seurakunnan toimintaan osallistuvat tietävät oman toimintansa ympäristövaikutukset ja myös mahdollisuutensa vaikuttaa kehitykseen. Ympäristöjärjestelmä sitoo ympäristöasiat osaksi seurakunnan normaalia hallintoa ja toimintaa.

## 2. YMPÄRISTÖDIPLOMIN TEOLOGIAA JA NÄKÖKULMIA HYVINKÄÄN SEURAKUNNASSA

### Olemme osa luomakuntaa

Alttarikokousta suorittavana pappina luen esirukousta kirkkokäsikirjasta. Havahdun pieneksi hetkeksi muutamien rivien kohdalla: ”Rohkaise meitä kaikkia rakentamaan yhteiskuntaa, jossa jokaista kohdellaan inhimillisesti ja jossa on turvallista elää. Auta meitä muistamaan, että olemme osa luomakuntaasi. Anna meille viisautta hoitaa luonnon rikkauksia niin, että seuraavienkin sukupolvien olisi täällä hyvä elää.” Jumalanpalveluksen päätyttyä vielä sakastissa avaan käsikirjani ja mietin. Nyt uusitaan seurakunnassamme ympäristödiplomia. Ympäristökysymykset ovat osa tämän päivän seurakuntaelämää. Meillä on vastuu luomakunnasta ja olemme vastuussa myös tuleville sukupolville. Olemme vastuussa myös Luojalle.

Ympäristökysymysten nousu tärkeimpien ratkaistavien asioiden joukkoon on tämän ajan kysymys myös teologiassa. Esimerkiksi Lutherilta ei kai voine löytyä ekoteologiaa, ellei sitten tarkastele laajemmin luomisteologiaa. Itse Herramme opetuksissaan ja vuorisaarnassa oli lähempänä askeettista elämäntapaa. Koen, että vääjäämättömästi meidän on supistettava kulutusta ja tuhlausta ja annettava arvo henkiselle. Vaikka ihmisellä olisi yhä herruus luonnon yli (dominium terrae) ja tehtävä saattaa maa itselleen alamaiseksi ja käyttää sitä hyväksi, niin horisontti on tuonut myös ihmisen syntiinlankeemuksen ja syyllisyyden ja ahneuden uudelleen tajuntaan. Maa huokaa raskaan painon alla. Mutta onneksi meillä on yksi asia eli järki. Se on annettu meille käyttääksemme sitä maailmassa ja yhteiskunnassa. Ellei ihminen ole täysin sokea, hän ei voi sivuuttaa enää ympäristöä. Eikä kirkkokaan.

Lukiessani siis kirkkorukousta alttarilta ja sen kohtaa luonnosta en olekaan hengellisesti jossain ulkokehällä vaan aivan keskellä todellisuutta ja ihmisen elämää.

Ilkka Järvinen  
kirkkoherra

## **Näkökulmia kirkon ympäristödiplomin hakemiseen**

Aluksi herää kysymys, mitä kristinuskon peruskirja Raamattu ja kristinoppimme opettavat aiheesta? Voimme lukea luomiskertomuksesta, että Jumala kehotti luomaansa ihmistä lisääntymään ja täyttämään maa ja tekemään se itselle alamaiseksi sekä hallitsemaan niin kaloja kuin lintuja ja kaikkia maan päällä liikkuvia eläimiä. Psalmin kirjoittaja ihmettelee Jumalaa valtasuuruutta ja sitä, että panit hänet hallitsemaan kättesi tekoja ja asetit kaikki hänen jalkainsa alle. Saarnaajan kirjassa todetaan, että kaiken Hän on tehnyt kauniisti aikanaan.

Kristinoppimme opettaa ihmisestä ja luonnosta, että Jumala teki kaiken hyväksi ja määräsi kaikki luodut palvelemaan hänen tarkoituksiaan. Ihmiselle Hän antoi tehtäväksi viljellä ja varjella luomakuntaa. Meidän on kartettava sekä ahneutta että tuhlaavaisuutta ja aina muistettava, että paras aarteemme on taivaassa. Edelleen se opettaa, että Jumala on antanut ihmisen tehtäväksi viljellä luontoa niin, että sen voimat saataisiin yhä paremmin palvelemaan elämän suojelemista ja kohottamista sekä kehottaa meitä suojelemaan luontoa ja kohtelemaan eläimiä lempeästi.

Jeesuksen toiminnasta tulee mieleen hänen ruokkimisihmeensä. Aterian jälkeen Hän huolehti siitä, että kaikki syömättä jääneet palaset kerättiin talteen eikä jätetty luontoon. Ympäristödiplomin arvoinen teko!

Seurakunnassa tulee ilman ympäristödiplomiakin huolehtia ja kantaa vastuuta ympäristöasioista. Kirkon ympäristödiplomi tarjoaa hyvän mallin koota ne asiat, joihin seurakunnassamme voimme vaikuttaa. Näin ne tulevat paremmin otetuksi huomioon ja velvoittavat kaikkia työmuotoja jatkuviin ponnisteluihin. Tämä velvoite koskee myös meitä päättäjiä, että osaamme asettaa oikeita tavoitteita ja myös seurata niiden toteutumista. Samalla meidän päättäjien tulisi kuitenkin muistaa, mikä on pääasia seurakunnan toiminnassa. Jeesus antoi seuraajilleen, siis meille, tehtäväksi tehdä Hänelle opetuslapsia kastamalla ja opettamalla.

Lopuksi erästä näkökulmasta lyhyesti. Raamatusta saa sen kaltaisen kuvan, että ihmiskunta ei tule toimimaan vastuullisesti luomakunnan varjelemisessa, vaan saastuttaa ja lopuksi tuhoaa ahneudellaan ja ilmeisesti aseillaan tämän maan. Jumala on kuitenkin antanut meille ihmisille ihanan lupauksen ja toivon. Kristuksen tulemisessa taivaat ja maa katoavat ja Jumala luo uudet taivaat ja uuden maan, joissa vanhurskaus asuu.

Pentti Helttunen  
kirkkovaltuuston puheenjohtaja

## **Hyvinkään seurakunnan ja seurakuntalaisen vastuu globaaleista ongelmista**

Viime vuosikymmeninä on uskottu tieteen, tekniikan ja talouden ratkaisevan ihmiskunnan ongelmat. On uskottu jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ja teknologian kehitykseen. Väestönkasvu luo nykyisyydelle ja tulevaisuudelle vakavan haasteen. Maapallolla eli sata vuotta sitten vajaan kaksi miljardia ihmistä, nyt väkiluku, jota kukaan ei pysty tarkasti laskemaan, on yli seitsemän miljardia. Elämme rajallisessa tilassa, luonnonvaroja on rajallinen määrä. Vihreä vallankumous antoi lisää aikaa, peltojen tuottoa on pystytty nostamaan. Siitä huolimatta miljardi ihmistä näkee nälkää ja kärsii veden puutteesta ja tilanne pahenee koko ajan. Sodat, terrorismi ja taistelu vähiin käyvistä luonnonvaroista lisääntyvät. Ilmastonmuutos uhkaa kaikkea elämää maapallolla. Luonnon monimuotoisuus kutistuu, lajeja kuolee sukupuuttoon kiihtyvällä tahdilla.

Miten globaali maailmantilanne koskettaa Hyvinkäätä ja Hyvinkään seurakuntaa? Mitä seurakuntalainen odottaa seurakunnaltaan ja sen työntekijöiltä? Vastuu maapallosta kuuluu toki kaikille, myös meille suomalaisille ja hyvinkääläisille, joilla monet asiat ovat valtavasti paremmin kuin keskimäärin maailmassa. Moni seurakuntalainen odottaa kirkolta vastuunkantoa ja huolenpitoa ympäristöstä myös

globaalilla tasolla. Lähetystyö on kirkon tekemää konkreettista työtä maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisemiseksi. Lähetystyöllä pyritään auttamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Naisten asema ja koulutus ovat usein avainasemassa myös väestönkasvun hillitsemisessä sekä pyrittäessä ratkaisemaan pulaa ravinnosta ja vedestä. Hyvinkään nimikkolähetit ovat työskennelleet muun muassa Pohjois-Etiopiassa AIDS-orpolasten parissa sekä Etu-Aasiassa, Japanissa ja Keniassa. Vuosittaisella yhteisvastuukeräyksellä, joka toteutetaan Hyvinkäällä kestävän kehityksen periaattein muun muassa käytetyn tavarain kierrätyksenä, rahoitetaan lähetys- ja avustustyötä, esimerkiksi vuonna 2015 Haitissa. Yhteisvastuuseen osallistumalla jokainen seurakuntalainen voi konkreettisesti osallistua maailman hädänalaisten ihmisten auttamiseen.

### **Hyvinkään seurakunnan ja seurakuntalaisen paikallinen vastuu**

Hyvinkään ympäristöohjelmassa nousevat esiin kirkon ilmasto-ohjelman teesit kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus. Luonto ei ole pelkkää raaka-ainetta, luonnonvara kasvavan väestön tarpeisiin, vaan sillä on oma itseisarvonsa Jumalan luomakuntana. Luonto on pyhä, ja moni kokee syvää hengellisyyttä luonnossa liikkua tai hiljentyessään rukoukseen luonnon keskellä. Materialistisen ja kulutuskeskeisen, kilpailua korostavan elämäntavan keskellä seurakunta tarjoaa keitaan pysähtymiseen, hiljentymiseen, rukoukseen ja aitoon ihmisten väliseen kohtaamiseen.

Paikallisesti Hyvinkään seurakunta tarjoaa kaksi kaunista ja luonnoltaan rikasta kirkkopuistoa keskellä kaupunkia. Hyvinkäläiset kokevat kirkonmäen tärkeäksi paikaksi kasvustoineen ja ikihonkineen. Seurakunta kantaa vastuunsa ja huolehtii kirkonmäen puustosta luontoa kunnioittaen ja säilyttäen alueen puistomaisen, vihreän luonteen. Vanhan kirkon puistikko on myös monelle tärkeä levähdyspaikka puistonpenkkeineen varsinkin kesäaikaan. Puolimatkan ja Rauhannummen hautausmaat ovat hyvinkäläisille tärkeitä pyhiä paikkoja. Puolimatkan hautausmaa on luontokeidas keskellä kaupunkia, missä moni käy päivittäin kävelyllä. Rungas puusto ja linnusto hyvin hoidettuine hautarivistöineen luovat hautausmaalle rauhallisen ja pyhän tunnelmansa. Rauhannummi puolestaan sijaitsee metsän keskellä ja moni kokee luonnon rauhan siellä tärkeäksi. Kytäjäläisille oma kirkko ja hautausmaa ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja kylällä. Kaikissa seurakunnan omistamissa metsissä vaalitaan luonnonarvoja ajantasaisen metsänhoitosuunnitelman mukaisesti. Varsinainen luontoarvojen keidas on seurakunnan metsäomistus Sääksissä leirikeskuksen ympäristössä, minne on perustettu luonnonsuojelualue sekä on suunnitteilla hiljentymispaikka. Sääksin järvi- ja harjumaisemat ovat vertaansa vailla ja sellaisenaan luovat arvokkaan luonnonympäristön rippileireille ja muulle leiri- ja virkistystoiminnalle.

Ilmastovastuutaan Hyvinkään seurakunta kantaa tarjoamalla reilun kaupan kahvia sekä kasvisruokavaihtoehdon tilaisuuksissaan. Jokainen seurakuntalainen voi kantaa oman vastuunsa lihantuotannosta, josta aiheutuu jopa puolet maapallon hiilidioksidipäästöistä. Uusiutuvan energian käytön edistämisen lisäksi huomattava vaikutus ilmastomuutoksen hillitsemiseen on kasvisruoan osuuden lisäämisellä. Ympäristöohjelmalla halutaan kannustaa seurakuntalaisia osallistumaan ilmastotalkoisiin myös henkilökohtaisilla valinnoillaan. Kirkon arvoja pyhän kunnioitus, vastuullisuus, oikeudenmukaisuus ja totuudellisuus pyritään toteuttamaan ja edistämään ympäristödiplomilla. Vastuu ympäristöstä kuuluu meille kaikille ja on jokaisen ihmisen vastuulla huolehtia maapallosta ja sen kaikista lajeista.

Leena Vilkkä  
Filosofian tohtori

### 3. HYVINKÄÄN SEURAKUNNAN YMPÄRISTÖDIPLOMIN TAVOITTEET JA YMPÄRISTÖOHJELMAN LAADINTAPROSESSI

Hyväksyessään vuonna 2008 Suomen evankelisluterilaisen kirkon ilmasto-ohjelman, kirkkohallitus suosittelee seurakunnille oman ympäristöohjelman käyttöönottoa. Teologisissa perusteluissa korostetaan ihmisen vastuuta luomakunnasta, luonnosta jonka olemme saaneet lahjaksi ja jonka osa olemme. Kirkon ilmasto-ohjelman lähtökohdaksi on kolme eettistä peruskäsitettä:

- kiitollisuus:** luonnon kauneudesta ja kaikista niistä luonnon antimista, joiden varassa eläminen täällä maan päällä sujuu
- kunnioitus:** koko muuta luomakuntaa kohtaan
- kohtuus:** kaikessa mitä kulutamme, pitäen mielessä, että meidän ratkaisumme vaikuttavat siihen millaisessa maailmassa seuraavat sukupolvet tulevat elämään.

Hyvinkään seurakunnan kirkkovaltuusto päätti syksyllä 2009 ryhtyä valmistelemaan ympäristödiplomin hakemista ensimmäistä kertaa. Kirkkoneuvosto nimitti työryhmän tekemään ympäristöselvityksen ja laatimaan ehdotuksen ympäristöohjelmaksi. Ohjelman tavoitteena on osoittaa seurakuntalaisille, että kirkko kantaa huolta ympäristön tilasta ja erityisesti ilmaston muutoksesta. Seurakunta pyrkii omalla esimerkillään osoittamaan jäsenilleen, että myös jokapäiväisissä valinnoissa voidaan ympäristökysymykset ottaa huomioon. Ympäristökasvatus on olennainen osa ohjelmaa. Se tullaan suuntaamaan kaikkiin ikäluokkiin ja tietenkin erityisesti lapsiin ja nuoriin. Siihen antavat kerhot ja leirit erinomaisen mahdollisuuden. Seurakunnan tiedotuksessa, Kirkonmäeltä-lehdessä, internet sivuilla ja erilaisten teemapäivien ja tapahtumien avulla tuodaan esille luomakunnan ja luonnon vaalimisen tärkeys. Ympäristöohjelma näkyy myös seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä toimintakertomuksessa.

Hyvinkään seurakunta anoo ympäristödiplomia nyt toisen kerran. Diplomin uusintaa valmistelemaan kirkkoneuvosto asetti työryhmän, jonka puheenjohtajaksi nimettiin Sinikka Ala-Paavola. Muina jäseninä ovat luottamushenkilöistä Leena Vilka ja Pirkko Ojala sekä seurakunnan työntekijöistä seurakunnan ympäristövastaava Markku Husso, kiinteistöpäällikkö Visa Hämäläinen, toimistos sihteeri Titta Laine, julistuksesta Jouni Laine, kasvatuksesta Outi Korppinen, palvelusta Maria Kahra sekä pitopalvelusta Elina Salmi. Työryhmän tehtävänä on koota uusi ympäristöohjelma työaloilta tulleiden tavoitteiden pohjalta sekä päivittää pisteytys ja valmistella muut auditointia varten tarvittavat asiakirjat ajan tasalle.

Ympäristöselvitys on tehty kevään ja kesän 2010 aikana pääasiassa silloisen ympäristötyöryhmän jäsenen, Risto Nihtilän, suorittamien haastattelujen ja tutustumiskäyntien perusteella. Ympäristöryhmä kutsui Risto Nihtilän päivittämään laatimansa ympäristöselvityksen osana diplomin uusintaa. Vuosille 2016-2020 laaditussa ympäristöohjelmassa esitetään toiminnan tavoitteet ja toimenpiteet sekä aikataulu niiden toteuttamiseksi, samoin kuin ne tahot, jotka vastaavat toimenpiteiden toteutumisesta. Seurakunnan työalat ja toimintayksiköt ovat tehneet omat ehdotuksensa ympäristöohjelmaan ja suorittavat myös itse ohjelman toteutumisen seuranta.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Tuetaan työaloilla tehtävää ympäristötyötä.	Laaditaan seurakunnan ympäristöopas.	2015-2018	ympäristötyöryhmä ympäristövastaava viestintä
Kehitetään ympäristötavoitteiden seuranta.	Suoritetaan väliauditointi omana työnä.	2018	ympäristöryhmä ympäristövastaava
Seurakunta tekee pitkäjänteistä, tuloksellista ja sitoutunutta ympäristökasvatustyötä.	Uusitaan ympäristödiplomi vuosille 2021-2025.	2020	hallinto ympäristöryhmä ympäristövastaava

Uudet työntekijät omaksuvat ympäristöasiat luonnollisena osana työtä.	Perehdytyksen yhteydessä kerrotaan ympäristöjärjestelmästä.	2016-2020	esimiehet
Ympäristökoulutuksen kehittäminen.	Selvitetään työalojen ympäristökoulutustarve. Osallistutaan kirkon ympäristöpäiville.  Järjestetään ainakin yksi koko henkilökunnalle tarkoitettu, ympäristöpainotteinen virkistys- ja koulutuspäivä.	2016-2020	ympäristöryhmä esimiehet ympäristövastaava  yhteistyötoimikunta, ympäristöryhmä
Ympäristöasiat ovat näkyvästi esillä seurakunnan viestinnässä.	Ympäristöaiheisista tapahtumista tiedottaminen.  Vuosittain laaditaan ympäristöraportti, joka palvelee sisäistä ja ulkoista viestintää.  Kehitetään yhteistyötä luonto- ja ympäristöjärjestöjen kanssa.	2016-2020	johtava tiedottaja  kaikki työmuodot  ympäristövastaava

#### 4. TALOUS JA TOIMINTA

Ympäristöasioiden strateginen painopiste on määritelty toiminta- ja taloussuunnitelmaan sisältyvässä strategiatiivistelmässä. Vuosittaiset ympäristötavoitteet ja niiden toteuttamiseen tarvittavat resurssit sisältyvät seurakunnan Talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma -asiakirjaan. Vuoden 2015 erityistavoite on ympäristödiplomin uusiminen. Jatkossa tavoiteasetantaa kehitetään hyväksytyyn ympäristöohjelman linjausten pohjalta. Toteutuksesta vastaavat eri toimintayksiköiden esimiehet.

Ympäristöasioiden raportointia on kehitetty lisäämällä vuodesta 2009 lähtien toimintakertomukseen ympäristöraportti. Ympäristöasioiden ja ympäristötavoitteiden toteutumisen raportointia jatketaan tulevissa toimintakertomuksissa. Raportointiin liittyvää ohjeistusta sekä itse raportointia on tavoitteena kehittää yhtenäisemmäksi.

Hankintoja tehtäessä laadun ja kokonaistaloudellisuuden lisäksi otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon myös palvelun ja tuotteen ympäristövaikutukset. Tarjouksissa edellytetään mahdollisuuksien mukaan ympäristöominaisuuksien ja/tai eettisten näkökohtien selvittämistä ja ne otetaan myös tarjouskilpailujen yhdeksi valintakriteeriksi silloin, kun niitä voidaan perustellusti käyttää valintakriteerinä.

Ympäristövaikutusten seurantaan on asetettu tunnuslukuja, joiden avulla voidaan seurata ympäristövaikutusten kehittymistä. Näitä mittareita ovat ainakin energian (sähkö, kaukolämpö, polttoaineet), veden, kopiomäärien sekä kuljetuskustannusten ja oman auton käytöstä kertyneiden kilometrikorvausten seuranta.

Ympäristövaikutusten seuranta tehostetaan ottamalla käyttöön hiilijalanjälkilaskuri. Seurakunnan hiilijalanjälkeä seurataan vuosittain ja diplomikauden tavoitteena on pienentää hiilijalanjälkeä vuonna 2015 saatuun tulokseen verrattuna.

Seurakunnan rahavaroja hoidetaan ja sijoitetaan kirkkoneuvoston hyväksymän sijoitusohjeen mukaan. Soveltuvien osin otetaan huomioon Kirkkohallituksen hyväksymät vastuullisen sijoittamisen ohjeet. Hyvinkään seurakunnassa on määritelty, että vastuullisessa jäsenistön varojen sijoittamisessa korostuvat seuraavat periaatteet: sijoituskohteiden ja yhteistyökumppaneiden eettinen hyväksyttävyyden, sijoittaminen pieniriskisiin rahalaitoksiin ja sijoitusvaihtoehtoihin, sijoittaminen reaaliarvonsa säilyttäviin sijoituslajeihin ja kohtuullisen tuoton tavoittelu turvallisuudesta tinkimättä. Sijoituspolitiikan perusteella emme sijoi-

ta esimerkiksi osakkeisiin ja osakerahastoihin, joissa ajoittaiset suuret arvonmenetykset ovat tyypillisiä korkeiden tuottojen rinnalla.

Lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan on osoitettu viime vuosina noin 2,3 % verotuloista, jonka lisäksi pitopalvelun tuloksesta on tilitetty lähetystyölle summa, joka vastaa noin 0,4 % verotuloista.

Ympäristöraportoinnin tunnuslukuja kehitetään seuraavasti:

Nykyiset	Uudet
<b>Toimistotyö</b> kopiomäärä kpl postilähettykset kpl	<b>Matkat ja kuljetukset</b> henkilökunnalle korvatut kilometrit oman auton käytöstä, km henkilökunnan matkakulut yhteensä, euroa kuljetuskulut - bussikulut vuodessa, euroa - tavarakuljetukset ja autovuokrat vuodessa, euroa
<b>Jätehuolto</b> hautausmaiden kulut kiinteistömaiden kulut <b>Kiinteistöjen kulutustiedot</b> sähköenergia lämpöenergia vedenkulutus	<b>Lähetys ja kansainvälinen tuki</b> euroina %-osuutena kirkollisverotuloista

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Seurakunnan eri toimintayksiköissä on ympäristötavoitteet.	Eri toimintayksiköiden ympäristötavoitteet päivitetään vuosille 2016-2020.  Varataan tarvittavat resurssit tavoitteiden saavuttamiseksi.	2015  2016-2020	ympäristöryhmä ympäristövastaava  kirkkoneuvosto esimiehet
Ympäristötavoitteiden toteutumisesta raportoidaan vuosittain.  Kehitetään ympäristötavoitteiden toteutumisen vuosittaista raportointia.	Toimintakertomuksessa raportoidaan ympäristötavoitteiden toteutuminen.  Laaditaan yhteinen raportointipohja sekä –ohjeet.  Kehitetään vanhoja ja otetaan käyttöön uusia ympäristövaikutuksia kuvaavia mittareita.	2016-2020	kirkkoneuvosto esimiehet  talousjohtaja ympäristövastaava, esimiehet
Ympäristönäkökohdat sisällytetään edelleen hankintaprosesseihin.	Tarkistetaan hankintaohjeet ympäristönäkökohdat huomioon ottaen.  Otetaan ympäristönäkökohdat huomioon hankinnoissa.	2016  2016-2017	talousjohtaja  esimiehet ja hankintoja hoitavat
Rahavarat sijoitetaan edelleen eettisesti ja vastuullisesti.	Noudatetaan vuonna 2014 tarkistettuja sijoitusohjeita ympäristöohjelman ja vastuullisen sijoittamisen näkökohdat huomioon ottaen.	2016-2020	talousjohtaja
Kasvatamme tukeamme lähetystyölle ja kansainväliselle diakonialle.	Kasvatetaan lähetystyölle ja kansainväliseen diakoniaan suunnattava tuki 4 %:iin verotuloista.	2016-2020	kirkkoneuvosto (esitykset kirkkovaltuustolle)



Seurataan seurakunnan hiilijalanjälkeä.	Otetaan käyttöön hiililaskuri. Kerrotaan tulos vuosittain ympäristöraportoinnin yhteydessä.	2016-2020	ympäristövastaava
---	---	-----------	-------------------

## 5. YMPÄRISTÖKASVATUS

Seurakunnan ympäristökasvatus perustuu kristilliseen luomisuskoon. Jumala asetti ihmisen viljelemään ja varjelemaan luomakuntaansa ja Luojaalle ihminen on siitä vastuussa.

Ympäristödiplomin käsikirjassa todetaan, että ympäristökasvatus voi olla ihmisen luontosuhteen pohdintaa käskyjen valossa, elintapojemme punnintaa Raamatun opetusten valossa, oikeudenmukaisuuden ja jakamisen opettelua ja henkisen hyvinvoinnin etsimistä luonnon kauneuden ja pyhyiden kokemuksesta. Sen tulisi olla myös konkreettisia tekoja paremman ympäristön puolesta. Hyvässä ympäristökasvatuksessa yhdistyvät tieto, tunne ja toiminta. Parhaimmillaan ympäristökasvatus toteutuu läpäisyperiaatteella kaikessa seurakunnan toiminnassa.

Jokainen seurakunnan työmuoto ja yksikkö on vastuussa ympäristökasvatuksesta. Se on toiminnan yksi painopistealue ympäristöohjelmassa. Tavoitteena on seurakuntalaisten herättäminen pohtimaan elinympäristömme muutoksia ja elämäntapamme vaikutuksia luonnon tilaan.

Ympäristökasvatusta toteutetaan jo nyt monissa seurakunnan toiminnoissa kuten leireillä, retkillä ja opetustilaisuuksissa. Työyhteisössä on kiinnitetty huomiota vastuullisuuteen mm. energian käytössä ja paperin tarpeettomaan tuhlaukseen.

Ympäristökasvatuksen toteutumiseksi tärkeää on hyvän materiaalin saatavuus ja koulutus. Päämääränä on jakaa tietoa ja herättää vastuuta luonnosta ja elinympäristöstä. Luonto on Jumalan lahja meille. Meidän tulee vastuullisesti nauttia lahjasta unohtamatta lahjan antajaa, taivaallista Isää. Kutsumme ihmiset messuun kiittämään Luoja.

Julistus-, kasvatus- ja palvelutiimit ovat yhdessä sopineet diplomikaudelle 2016-2020 seuraavat teemat, joiden puitteissa ympäristökasvatusta tiimeissä tehdään:

### JULISTUS

#### 1. Luonto

Vastuumme ympäristöstä ja luonnosta globaalisti tuodaan esiin julistustyön toimissa monilla tasoilla. Esimerkiksi erilaisissa saarna- ja hartaustilaisuuksissa, opetuksessa, draamatyöskentelyssä kuten ”Earth hour” ja gospelkulttuurissa, jossa on jo pitkään ollut kantavana teemana kansainvälinen vastuu. Tämän teeman on tuonut gospelperinteeseemme erityisesti Suomen lähetysseura.

#### 2. kierrätys

Toimissamme pyrimme noudattamaan tehokasta kierrätystä jätehuoltojärjestelmissämme, esimerkiksi uusiopaperin käyttöä, käytettyjen materiaalien uusiokäyttöä sekä erilaisten kalusteiden ja laitteiden lainaamista ja vuokraamista.

#### 3. tuotanto

Työssä pyritään vähentämään yksityisautoilua ja suosimaan yhteiskuljetuksia, bussia ja junaa. Hankinnoissa huomioidaan tuotteen ympäristöystävällisyys ja valitaan tuotteita, joiden tuotannossa on huomioitu kestävä kehitys periaatteet. Kesätaapatumissa käytetään biovessoja kemiallisten- tai vesivessojen sijaan.

## **PALVELU**

### **1. luonto**

Monikulttuurisessa työssä, osana retkitoimintaa ovat marja- ja sieniretket sekä marjojen ja sienien käytön perehdytys ja opastus. Leireillä käytämme Sääksin luontopolkua hyväksemme.

### **2. kierrätys**

Yhteisvastuukeräyksen yhteydessä on pidetty kirpputoria: kierrätys ja rahankeräys hyödylliseen kohteeseen Yhteisvastuulle. Mummon Kammarilla revitään vanhoista lakanoista sidetarpeita Afrikkaan. Leireillä ja retkillä, jos mahdollista, käytämme kierrätysmateriaaleja askartelussa. Diakoniatuimistossa jaetaan asiakkaille lahjoituksena saatuja käytettyjä vaatteita, astioita ja liinavaatteita sekä kirjoja. Lisäksi kerran vuodessa järjestetään Hyvinkää Höffinga -yhdistyksen kanssa talvivaatejakelutapahtuma, jossa jaetaan käytettyjä talvitakkeja, kenkiä, laukkuja ja muita tarvikkeita.

### **3. tuotanto**

Kuljemme leireille yhteiskyydeillä ja mahdollisuuksien mukaan suosimme muussakin liikkumisessa yhteiskyytejä, sekä kävelyä ja pyöräilyä. Hankinnoissa huomioimme mm. Reilun kaupan tuotteet, jos se suinkin taloudellisesti on mahdollista. Asiakastyössä ohjeistamme ruuanlaitossa kotimaisuuden ja itse tehdyn suuntaan: näin tulee lähiruoka, taloudellisuus ja pakkausmateriaalien vähentäminen kyseeseen kuin itsestään. Samoin muistamme sammuttaa valoja sekä muita sähkölaitteita.

## **KASVATUS**

### **1. luonto**

Lasten ja nuorten kanssa vietetään aikaa luonnossa. Pyritään vahvistamaan heidän positiivista suhdettaan luontoon tarjoamalla elämyksiä. Retkillä liikutaan lihasvoimalla.

Hartauselämässä ja askartelussa käytetään luonnonmateriaaleja. Lapsille ja nuorille opetetaan, mitä luonnosta saa ottaa ja millaisia jälkiä luontoon saa jättää.

Toiminnassa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kansalliset ja kansainväliset ympäristöteemapäivät ja -viikot

### **2. kierrätys**

Kierrätettävää materiaalia käytetään hyödyksi ja jätteet kierrätetään voimassa olevien jätehuolto-ohjeiden mukaisesti. Lapsia ja nuoria opetetaan vähentämään jätteen syntyä ja kierrättämään. Työntekijät opettelevat tulostamaan ja kopioimaan paperia säästäen.

### **3. tuotanto**

Työn suunnittelussa ja toteutuksessa luonnon ja kestävän kehityksen näkökulmista keskustellaan yhteisöllisesti ja moniammatillisesti.

Yhteistyökumppaneiden ja palveluiden tarjoajien valinnassa suositaan ympäristöystävällisiä toimijoita. Yhteiskuljetuksia ja kimpakyytejä suositaan ja tarpeetonta kuluttamista vältetään.

Leirikeskuksilta pyydetään kasvisruokaa vähintään yhdelle aterialle. Esitetään myös toive, että ruokapöydässä luomu- ja lähiruokatuotteet merkitään.

Kerhotoiminnassa, nuorten viikkotoiminnassa ja vastaavissa, suositaan ympäristöystävällisiä elintarvikkeita sekä vähennetään yksittäispakattujen tuotteiden (esim. mehut) käyttöä ja jätteen syntymistä.

Energiaa säästetään sammuttamalla tietokoneet, valot ja sähkölaitteet niiden ollessa käyttämättöminä. Sammuttaminen kannattaa laitteen ollessa käyttämättä vähintään 10 minuuttia. Virtajohto irrotetaan laitteen ollessa käyttämättä pitkän ajan.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Ympäristöasiat ovat esillä seurakuntatyössä.	<p>Luomakunnan sunnuntain viettäminen.</p> <p>Järjestetään hartaushetkiä luonnossa kuten kylvöjen siunaaminen.</p> <p>Toteutetaan ympäristökasvatussuunnitelmaa</p> <p>Toiminnassa huomioidaan kansalliset ja kansainväliset ympäristöteemapäivät mahdollisuuksien mukaan, vähintään Earth Hour, eko-paasto ja ekumeeninen viikko.</p>	<p>Ainakin kerran vuodessa</p> <p>Jatkuvaa toimintaa</p> <p>Vuosittain</p>	<p>julistustiimi</p> <p>vastuukappalaiset, työalavastaavat, ympäristövastaava</p>
Edistetään lasten, nuorten ja perheiden tietoisuutta luonnon hyvinvoinnista, kierrätyksestä sekä ympäristövastuullisesta toiminnasta.	<p>Päivän avauksissa teemana luonto.</p> <p>Paperittomuutta lisätään.</p> <p>Autottomuutta edistetään kimppakyydeillä, yhteiskuljetuksilla ja Vihreän Jopon käytöllä.</p> <p>Lasten, nuorten ja perheiden kanssa liikutaan ja vietetään aikaa luonnossa sekä hyödynnetään luontopolkua.</p> <p>Hartauselämässä ja askartelussa käytetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja.</p> <p>Viikolla 41 järjestetään nuorisotiimin Vihreä viikko.</p> <p>Rippileireillä laaditaan vuosittain 10 pelisääntöä.</p> <p>Leireillä järjestetään ainakin yksi kasvisruokapäivä.</p> <p>Henkilökunta yhdessä suunnittelee ja toimii ympäristövastuullisesti.</p> <p>Yhteistyökumppaneiden, palveluiden ja tuotteiden valinnassa suositaan ympäristövastuullisuutta ja Reilun kaupan tuotteita.</p>	2016-2020	julistus-, kasvatus- ja palvelutiimit
Palvelusektorilla kehitetään ympäristökasvatus-	Diakoniatyön leiripäivien ohjelmissa sekä torstaitovin tapaamisten teemoissa huomioidaan ympäristökysymykset ja -kasvatus.	2016-2020	diakoniasihtööri palvelun vastuukappalainen

## 6. JÄTEHUOLTO

Hyvinkään seurakunnan jätehuollosta on tehty haastatteluselvitys ja selvityksen perusteella on ryhdytty jätehuollon kehittämistoimenpiteisiin. Jätehuoltoselvitys on päivitetty 2/2015. Kiertokapula Oy:n kanssa tullaan kehittämään jätteiden määrän seurantaa.

Jätehuollon keskeinen tavoite on jätteiden lajittelun ja hyötykäytön tehostaminen. Jätteiden määrän vähentämiseen vaikutetaan parhaiten hankintoja tehtäessä. Hankinnoissa kiinnitetään huomiota tuotteen- ja sen pakkausmateriaaleihin sekä niiden uusiokäyttöön.

Sekajätteen/ kaatopaikkajätteen määrää vähennetään tehostamalla lajittelua. Lajittelun ensisijainen tavoite on saada jäte hyödynnettäväksi aineeksi. Mikäli jätettä ei saada lajiteltua uusiokäyttöä varten, toimitetaan se hyödynnettäväksi energiana.

Hautausmailla oman työn tuloksena syntyvien jätteiden lajittelua on tehostettu. Hautausmaalla käyvien omaisten tuottamien jätteiden lajittelua voidaan vielä tehostaa järjestämällä omaisille metallijätteen ja pahvi-/paperijätteen keräysmahdollisuus. Jätteen keräystä ja lajittelua voidaan vielä tehostaa keräyskautustoa kehittämällä.

Paperijätteen syntyä on vähennetty asettamalla tulostimiin oletuksena kaksipuoleinen, mustavalkoinen tulostus ja sitä tullaan vähentämään minimoimalla tulostus- ja kopiomääriä sekä lisäämällä sähköistä viestintää.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Biojätteiden lajittelua lisätään.	Lisätään lajitteluastioita toimipisteissä ja opastetaan seurakuntalaisia niiden käyttöön.	2016-2020	kiinteistötoimi, hautustoimi
Ongelmajätteiden aiheuttamia haittoja luonnolle ja ihmisille vähennetään.	Käsittely ohjeistetaan ja siitä tiedotetaan henkilökunnalle.  Hankinnoissa huomioidaan tuotteiden elinkaari, tuotteiden valmistusprosessi sekä kierrätysmahdollisuus	2016-2020	kiinteistötoimi, hautustoimi, kaikki ongelmajätteitä käsittelevät ruokapalvelut
Kaatopaikalle menevän jätteen määrää vähennetään.	Hyötykäyttöön kelpaavia jätteitä erotellaan muusta jätteestä mahdollisimman kattavasti.  Lisätään lajittelumahdollisuuksia eri toimipisteissä.  Lajitteluohjeita selkeytetään.  Tiedotusta tehostetaan.  Kertakäyttötuotteita vältetään.  Jättemääriä seurataan ympäristöindikaattorien avulla.	2016-2020	kiinteistötoimi, hautustoimi, ruokapalvelut, kaikki työntekijät

## 7. SIIVOUS

Siivoustyöstä on tehty ympäristöselvitys osana ympäristökatselmusta.

Siivousta on kevennetty vedettömämpiin puhdistusmenetelmiin ja vahauksissa suositaan paikkavahauksia. Siivouskertoja on vähennetty ja siivouksen tasoa on kevennetty harkitusti todellisen tarpeen mukaisesti.

Kiinteistöissä on suoritettu siivoustyön tarpeen arviointi ja mitoitus.

Tavoitteena on tilojen pitäminen viihtyisinä sekä pintojen elinkaaren maksimointi mahdollisimman pienellä ympäristökuormalla.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Siivous kuormittaa mahdollisimman vähän ympäristöä.	Siivoojille tietoa oman työn ympäristövaikutuksista. Vältetään voimakkaiden aineiden käyttöä.	2016-2020	siivousvastaava
Puhdistusaineista aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa ympäristölle.	Suositaan ympäristöystävällisiä tuotteita.	2016-2020	siivousvastaavaa
Koulutetaan siivoushenkilökuntaa.	Päivitetään ympäristöosaamista.	2016-2020	siivousvastaava ympäristövastaava

## 8. KIINTEISTÖNHOITO

Hyvinkään seurakunnassa kiinteistöpäällikkö seuraa kiinteistöissä kuluvan energian ja veden määrää ja vertaa sitä käyttöasteeseen. Vertailutiedot saadaan sähköisen varausohjelman kautta. Talonmiehet on opastettu ja koulutettu sisäisesti säästämään energiaa.

Suurissa peruskorjauksissa pyritään sellaisiin ratkaisuihin, joilla säästetään energiaa. Rakenteissa toteutetaan pitkän elinkaariajattelun päämäärää.

Energiavastuuhenkilö on kiinteistöpäällikkö. Kiinteistöjen kuntoarviot toteutetaan vuonna 2015 ja arvioissa esille tulevat pienimuotoiset korjaukset sekä muutosehdotukset toteutetaan välittömästi. Suuremmat muutokset toteutetaan isompien remonttien yhteydessä.

Päämääränä on energian kulutuksen vähentäminen ja mahdollisten ympäristökuormitusten vähentäminen.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Energian kulutus vähenee.	Ohjeistetaan seurakunnan työntekijät energian säästöön. Peruskorjaukset suoritetaan energiatehokkaasti. Kiinteistöt pyritään remontoimaan lähes matalaenergialuokkaan aina, kun on mahdollisuus. Kiinteistöautomaation lisääminen korjausten yhteydessä.	2016  2016–2020	kiinteistöpäällikkö
Hyödynnetään uusiutuvaa energiaa.	Uudisrakentamisessa ja peruskorjauksessa lisätään maa- ja ilmalämmön käyttöä.	2016–2020	kiinteistöpäällikkö

## 9. KEITTIÖT, RUOKASALIT, PITOPALVELU, LEIRIKESKUS

Kaikissa keittiöissä syntyvät jätteet lajitellaan jätehuoltomääräysten mukaisesti. Pyritään hävikin pienentämiseen ruoantuotannossa, ja se otetaan huomioon myös ruokalistaaja suunniteltaessa.

Kaikessa ruoanvalmistuksessa käytetään kotimaisia raaka-aineita, aina kun se on mahdollista. Kahvitarjoilujen järjestäjille annetaan mahdollisuus valita tarjottavaksi Reilun kaupan kahvia.

Paikallisia tuotteita suositaan aina, kun laadukkaita tuotteita on saatavilla. Luomujuureksia tilataan ja käytetään aina, kun niitä on kohtuuhintaan saatavilla.

Lounasruokalassa ja leirikeskuksesta valmistetaan aina pyydettyä kasvisateriaa. Myös muut ruokavaliot huomioidaan ja ateriat valmistetaan toivomusten mukaisesti.

Päämääränä on tarjota ympäristöystävällisesti tuotettua maukasta, ravitsevaa ja terveellistä ravintoa.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Jätteiden lajittelu tehostuu ja jätemäärät vähenevät.	Jätteet lajitellaan vähintään jätehuoltomääräysten mukaisesti.  Annospakkauksia ei käytetä.	2016 – 2020	pääemäntä ja emännät
Kuljetustehokkuutta lisätään.	Raaka-aineet tilataan mahdollisimman suurissa pakkauksissa ja tilaukset pyritään keskittämään samoille toimittajille.	2016-2020	pääemäntä
Reilun kaupan tuotteiden käyttöä tarkistetaan.	Kerätään asiakkailta palautetta Reilun kaupan tuotteiden laadusta ja kehitetään toimintaa sen pohjalta.	2016 - 2020	pääemäntä
Lähiruuan käyttö lisääntyy.	Lisätään lähiruuan osuutta hankinta- ja kilpailutusprosessien avulla ja huomioidaan hiilijalanjäljen osuus hankinnoissa.	2016 - 2020	pääemäntä

## 10. TOIMISTOTYÖ

Toimistotarvikkeiden, toimistolaitteiden ja toimistokalusteiden hankinnassa ympäristövaikutukset otetaan huomioon. Hankinnoissa kiinnitetään huomiota mm. käyttöikänsä, energiankulutukseen, huoltotarpeeseen, kierrätettävyyteen ja meluasteeseen.

Energiankulutusta pyritään vähentämään välttämällä turhaa valaistusta, sammuttamalla tietokoneet yöajaksi ja kopiokoneiden lepotila-automaatiikalla sekä toimistotilojen ilmastoinnin tarpeenmukaisella käytöllä.

Kopioinnin määrää seurataan ja sitä pyritään vähentämään turvaten kuitenkin tehokas työskentely, viestintä ja työajan käyttö. Tavanomaisia keinoja ovat sähköpostin käyttö, kopioinnin kaksipuoleisuus sekä mustavalkoinen kopiointi.

Kopiopaperit ovat ympäristömerkittyjä ja kirjekuoret on valmistettu uusiopaperista. Kopiokoneiden ja tulostimien värikasetit kierrätetään.

Kaikissa toimistoissa on lajittelulokerikot keräyspaperille, keskitetysti biojätteelle ja keräyspiste pahvi-jätteelle. Henkilökunnalle on annettu jätehuollon lajitteluohjeet. Kertakäyttöastioiden käyttöä on vähennetty.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Hankintojen toteuttaminen edelleen ympäristönäkökohtat huomioon ottaen.	Oleellisissa hankinnoissa selvitetään tuotteiden ympäristöominaisuudet ja miten toimittajat ottavat ympäristöasiat huomioon toiminnassaan.	2016-2020	talousjohtaja hankintoja hoitavat
Energiankulutuksen vähentäminen.	Hyödynnetään korjauksissa automatiikan mahdollistamia säästöjä toimistotiloissa (esim. liikeilmaisimet valaistuksessa, ilmastoinnin automatisointi).  Annetaan erilliset energian ja sähkölaitteiden käyttöön liittyvät ohjeet (valaistus, tuuletus, koneiden sammuttaminen).	2016-2020  2016	kiinteistöpäällikkö  talousjohtaja, kiinteistöpäällikkö, IT-lähtökäihenkilö
Kopioinnin ja samalla paperin kulutuksen vähentäminen.	Seurataan edelleen kopioinnin määrää.  Ohjeistetaan henkilökuntaa kopioinnin vähentämisessä mm. sähköistä viestintää lisäämällä.	2016-2020  2016	IT-lähtökäihenkilö ja talousjohtaja
Jatketaan tehokasta lajittelua poistamalla havaittuja epäkohtia.	Annetaan lajittelusta uudet ohjeet.	2016	siivoustyöstä vastaava, kiinteistöpäällikkö ja ympäristövastaava

## 11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Päätavoitteena on hautausmaiden ylläpidosta aiheutuvien ympäristökuormitusten minimointi, pohjavesien suojelu sekä luonto-, kulttuuri- ja maisema-arvojen vaaliminen.

Hautausmaiden ympäristövaikutuksia on vähennetty luopumalla haitallisten kemikaalien käytöstä, siirtymällä hallitusti liukeneviin ja luonnonmukaisiin lannoitteisiin sekä vähentämällä lannoitteiden käyttömääriä.

Omasta avokompostoinnista on luovuttu pohjavesien suojelun vuoksi. Kompostoitava jäte kuljetetaan läheiseen kompostointilaitokseen.

Hautausmaiden jätehuoltoa sekä jätteiden lajittelumahdollisuuksia kehitetään edelleen.

Jätteiden määrää pyritään vähentämään harkittujen hankintojen avulla.

Krematoriotoiminnalle on myönnetty ympäristölupa ja toimintaa hoidetaan lupaehtojen mukaisesti. Tuhkaustoiminta on selvässä kasvussa ja krematorion aiheuttamia, ilmastolle ja luonnolle haitallisia päästöjä voidaan ehkäistä huoltamalla laitteisto säännöllisesti, perehdyttämällä henkilökunta mahdollisimman hyvin laitteiston käyttöön sekä luopumalla nylonkankaisten arkkujen tuhkauksesta. Diplomikaudella krematoriolle pyydetään ympäristöluvan ehtojen tarkastamista voimassa olevan ympäristöluvan mukaisesti. Krematoriossa tullaan uudella diplomikaudella kiinnittämään erityistä huomiota poltettavien arkkumateriaalien ympäristöystävällisyyteen.

Puolimatkan hautausmaalla sekä Rautatienrakentajien hautausmaalla on kesäisin järjestetty opastettuja hautausmaakerroksia.

Hautausmailla syntyvän jätteen määrää on jonkin verran pystytty pienentämään kertomalla yhden kukan käytöstä kukkalaitteiden sijaan sekä kannustamalla omaisia kynttilälyhtyjen käyttöön.

Rautatienrakentajien hautausmaalla on suoritettu hautojen inventointi.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Jätteiden lajittelun tehostaminen.	Kehitetään lajittelumahdollisuuksia sekä jätteen keräys- ja kuljetuskalustoa.  Lajitteluohjeita selkeytetään.  Tiedotusta lisätään.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö, hautausstoimen työnjohtaja
Arkkumateriaalien ympäristöystävällisyyden kehittäminen.	Neuvotellaan arkkuvalmistajien ja hautaus-toimistojen kanssa arkuissa käytettävien muovitekstiilien korvaamisesta luonnonkuiduilla.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö
Krematorion ympäristölupa tarkistetaan.	Pyydetään ympäristöviranomaisista suorittamaan lupaehtojen tarkastus. Toteutetaan tarkastuksen perusteella mainitut toimenpiteet.	2017	hautausstoimen päällikkö
Energiankulutuksen pienentäminen hyödyntämällä uusia energiaratkaisuja.	Hautausmaiden ulkovalaisinten elohopeapurkauslamput vaihdetaan vähäenergisimpiin monimetalli- tai ledpolttimoihin.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö, kiinteistöpäällikkö
Monivuotiset kukat ovat vaihtoehto kesäkukkaistuksille haudoilla.	Laajennetaan hoitohautojen perennavaihtoehtoja.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö
Koneiden ympäristöystävällisyyden kehittäminen.	Pientyökoneita uusittaessa suositetaan sähkökäyttöisiä työkoneita.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö, hautausstoimen työnjohtaja
Kulttuurihistoriallisten arvojen vaaliminen.	Suoritetaan hautausmaiden, hautojen ja muistomerkkien inventointi.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö

## 12. LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET

Nurmijärven Kiljavalla sijaitseva kirkasvetinen ja laskujoeton Sääksjärvi on Suomen suurin lähde, jonka vesi vaihtuu maaperän kautta.

Sääksjärven alue ympäristöineen tarjoaa monenlaisia ulkoilu- ja retkeilymahdollisuuksia sekä vesillä että maastossa. Sääksjärven Mustasaareen pääsee veneellä. Saarella on retkeilijöille laavu mukavuuksineen. Veneitä voi vuokrata hyvinvointikeskus Haukilammesta.

Sääksjärven ympäristö kuuluu rakennettuja alueita lukuun ottamatta Kalkkilammi-Sääksjärven Natura-alueeseen. Vesistöt, harjut ja suot kuuluvat erilaisiin suojeluohjelmiin ja ovat osittain rauhoitettuja esimerkiksi maa-ainesten otolta. Seurakunta on hoitanut ja säilyttänyt vapaaehtoisesti esimerkiksi muinaisrannan kivikkoa sekä vanhoja rantapaltea.

Hyvinkään seurakunnan leirikeskus sijaitsee järven välittömässä läheisyydessä. Leirikeskus on liitetty kunnalliseen viemäri- ja vesijohtoverkostoon. Seurakunta on rakentanut leirikeskukseen käyttäjille luontopolun maastoon. Luontopolun ympäristöön on lisätty linnunpönttöjä useille lintulajeille.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen ja	Luontopolkua kehitetään edelleen.	2016-2020	hautausstoimen päällikkö kiinteistöpäällikkö



hyödyntäminen.	Vihtilammin rantaan tehdään kokoontumis- ja hiljentymispaikka.  Tehdään käyttäjille ohjeistukset luonnossa liikkumisesta.		
Ympäristökasvatuksen tukeminen.	Rippileireillä järjestetään lähi-/luomuruokapäiviä.  Luontopolun nykyisten rastiselostusten rinnalle laaditaan selostukset, joissa pohditaan ihmisen suhdetta luomakuntaan raamatun pohjalta.	2016–2020	emäntä, rippileirin vastaava  ympäristövastaava
Vähennetään energian kulutusta.	Sisä- ja ulkotilojen valaisimiin laitetaan aina polttimoiden vaihdon yhteydessä vähemmän energiaa kuluttava led- tai energiansäästöpolttimo.	2016-2020	kiinteistöpäällikkö

### 13. METSÄNHOITO

Seurakunnan metsäomaisuus on varsin pieni, yhteensä noin 40 hehtaaria. Näistä noin 15 hehtaaria on varattu hautausmaan laajennuksen käyttöön.

Seurakunnan omistamat metsät on sertifioitu PEFC-järjestelmän mukaan.

Metsänhoidon päätavoitteet ovat metsien monimuotoisuuden sekä virkistyskäytön vaaliminen. Tästä esimerkkinä on Sääksiin rakennettu luontopolku. Metsäalueille on laadittu metsäsuunnitelma vuosiksi 2014-2023. Metsänhoitosuunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota metsien virkistyskäytön sekä metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja kehittämiseen.

Sääksin metsäalueella on hyvin vähän lahopuita kolopesijöille ja lintulajiston monimuotoisuutta voidaan edistää asentamalla pesäpönttöjä kolopesijöitä varten.

Metsäalueiden monimuotoisuutta ylläpidetään esim. Kytäjällä hoitamalla pientä lehtoaluetta ja lintujen pesimäaluetta.

Seurakunta perusti vuonna 2010 Sääksiin luonnonsuojelun alueen, jonka pinta-ala on hieman yli 7 hehtaaria. Luontopolkua tullaan jatkamaan luonnonsuojelun alueen halki.

Ympäristöryhmä suoritti keväällä 2014 katselmuksen Sääksissä ja totesi, että Vihtilammin rannassa olisi hyvä paikka kokoontumis- ja hiljentymispaikalle.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Monimuotoisuuden vaaliminen.	Metsänhoitotoimenpiteitä toteutetaan varoen huomioimalla alueen virkistyskäyttö sekä luontoarvot.  Pesäpönttöjen asentaminen linnustolle.	2016-2020	hautaus-toimen päällikkö, kiinteistöpäällikkö
Virkistyskäytön lisääminen.	Luontopolun kehittäminen.  Hiljentymispaikan perustaminen Sääksiin	2016	hautaus-toimen päällikkö, kiinteistöpäällikkö

## 14 LIIKENNE

Keskeinen tavoite on liikenteen aiheuttamien päästöjen vähentäminen. Liikenne tuottaa lähes kolmanneksen kasvihuoneilmiötä lisäävistä päästöistä.

Suurin osa seurakunnan omistamista ajoneuvoista (työkoneista) on hautaus-toimen käytössä. Koneiden käyttöä seurataan käyttötuntimittareiden avulla. Koneet huolletaan valmistajan huolto-ohjeiden mukaisesti. Pienkoneita huolletaan myös omana työnä.

Omana työnä tehtävät kuljetukset pyritään hoitamaan siten, että kerralla voidaan hoitaa samalla suunnalla olevien kohteiden kuljetukset.

Polkupyörän käyttöä voidaan suosia hankkimalla yhteiskäyttöön tarkoitettuja polkupyöriä sekä polkupyörien parkkitiloja kehittämällä.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Seurakunnan koneet ja ajoneuvot ovat vähäpäästöisiä.	Hankintapäätöksissä huomioidaan koneiden polttoaineen kulutus ja päästöt, kuten hiilidioksidi ja melu.  Koneiden huollot on säännöllisesti järjestetty.	2016-2020	hankinnoista vastaavat
Oman auton käyttö vähenee.	Suositaan polkupyörällä, yhteiskuljetuksilla ja yleisillä kulkuneuvoilla liikkumista.  Hankitaan yhteiskäyttöön polkupyöriä työpäivän sisäisiä työmatkoja varten.  Kehitetään pyörien pysäköintipaikkoja.  Osallistutaan Autoton päivä – tapahtumaan.	2016-2020	kaikki työntekijät, kiinteistöpäällikkö
Ajoneuvojen pakokaasupäästöt vähenevät.	Järjestetään paljon autoa työssään käyttäville taloudellisen ajotavan koulutusta.	2016-2020	ympäristövastaava ympäristöryhmä

## 15 VIESTINTÄ

Uudelle diplomikaudelle haluttiin viestintä ottaa omaksi tavoitekokonaisuudekseen. Ympäristötekojen näkyminen ja tiedostaminen on paljolti viestinnällinen näkyvyysasia. Tulevalla diplomikaudella tavoitteena on tehostaa seurakunnan ympäristöviestintää ja sitä kautta tuoda esiin sanomaa luomakunnan merkityksellisyydestä sekä herättää ajatuksia yksittäisten ihmisten, seurakunnan työntekijöiden ja seurakuntalaisten mahdollisuudesta toimia ympäristövastuullisesti omissa arjessa.

Tavoitteet	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuu
Ympäristöasiat esillä seurakunnan viestinnässä.	Artikkeleita Kirkonmäeltä-seurakuntalehdessä.  Seurakunnan verkkopalvelussa ympäristö-osio.	2016-2020  2016	johtava tiedottaja
Ympäristöopas	Tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Viestintätoimi mukana graafisessa toteutuksessa.	2016-2017	johtava tiedottaja